

IMPULS

BURGERSCHAPSDAG
28 NOV 2025 WOERDEN

Interactief op weg met het nieuwe Instellingsexamen Burgerschap

Margot Mol | Examenarchitect Burgerschap

Yanti Boeren | Toetsdeskundige Burgerschap

28 november 2025

Coöperatie
Examens
MBO

Programma

- ▶ Coöperatie Examens MBO
- ▶ Verkenning
- ▶ Vervolgtraject
- ▶ Expertgroep en rapport
- ▶ Wat vindt u?
- ▶ Afsluiting

Coöperatie Examens MBO

Coöperatie Examens MBO

- ▶ Opgericht door alle instellingen in het mbo (2020)
 - ▶ Generieke instellingsexamens
 - ▶ Primair voor rekenen
 - ▶ Geen winstoogmerk, (meestal) geen btw
- ▶ De Coöperatie Examens MBO voorziet alle mbo's in Nederland van hoogwaardige instellingsexamens
 - ▶ Landelijke examenkwaliteit
 - ▶ Passend bij de doelgroep
- ▶ Samenwerking in volledige synergie met mbo
 - ▶ Van, voor en door het mbo
 - ▶ Reguliere mbo's zijn leden, zitten in ALV
 - ▶ Mbo is ook eigenaar van de Coöperatie

Coöperatie Examens MBO (2)

Op dit moment

- ▶ Rekenexamens
- ▶ Alle scholen op 1 na lid
- ▶ Ca. 60 particuliere opleiders aangesloten
- ▶ Grote klanttevredenheid

Burgerschap

- ▶ Ambitie om instellingsexamens te verzorgen
- ▶ Startsubsidie toegekend

Aanleiding

- ▶ Adviesrapport
- ▶ Verkenning CEM
- ▶ Expertrapport

Adviesrapport en vervolg besluiten

- ▶ Nieuwe kwalificatie-eisen in 4 thema's
 - Vrijheid en gelijkheid (was Verschil en gelijkwaardigheid)
 - Individu en groep
 - Maatschappijvisies en maatschappelijke vraagstukken
 - Macht en besluitvorming
- ▶ Van inspanningsverplichting naar resultaatsverplichting
- ▶ Aanscherping wettelijke burgerschapsopdracht
 - ▶ Student: kennis en vaardigheden*
 - ▶ Bestuur: zorgplicht basiswaarden bevorderen democratische rechtsstaat
- ▶ Professionalisering docenten

* Hier gaan wij over

Verkenning instellingsexamen

- ▶ Gesprekken met tientallen stakeholders
- ▶ Gesprekken met >30 MBO-instellingen (ca 60 docenten en beleidsmedewerkers)
 - Achtergrond
 - Mening over een instellingsexamen Burgerschap
 - Inhoud examen
 - Differentiatie
 - Vorm

Eerste contouren

- ▶ Inhoud: meten van kennis (theorietoets) en/of vaardigheden (portfolio), **NIET** van houding en gedrag
- ▶ Portfolio-examen met veel keuzevrijheid / ruimte voor school
- ▶ Behoefte aan differentiatie
- ▶ Digitaal instellingsexamen

Expertgroep en klankbordgroep Instellingsexamen Burgerschap

- ▶ Opbouw op basis van spreiding in expertise, geografie, schooltype, vertegenwoordiging van gremia
- ▶ Expertgroep zette de 'piketpaaltjes' voor ontwikkeling van voorbeeldexamens.
- ▶ Klankbordgroep ter feedback en advies

Expertrapport Coöperatie

Expertrapport

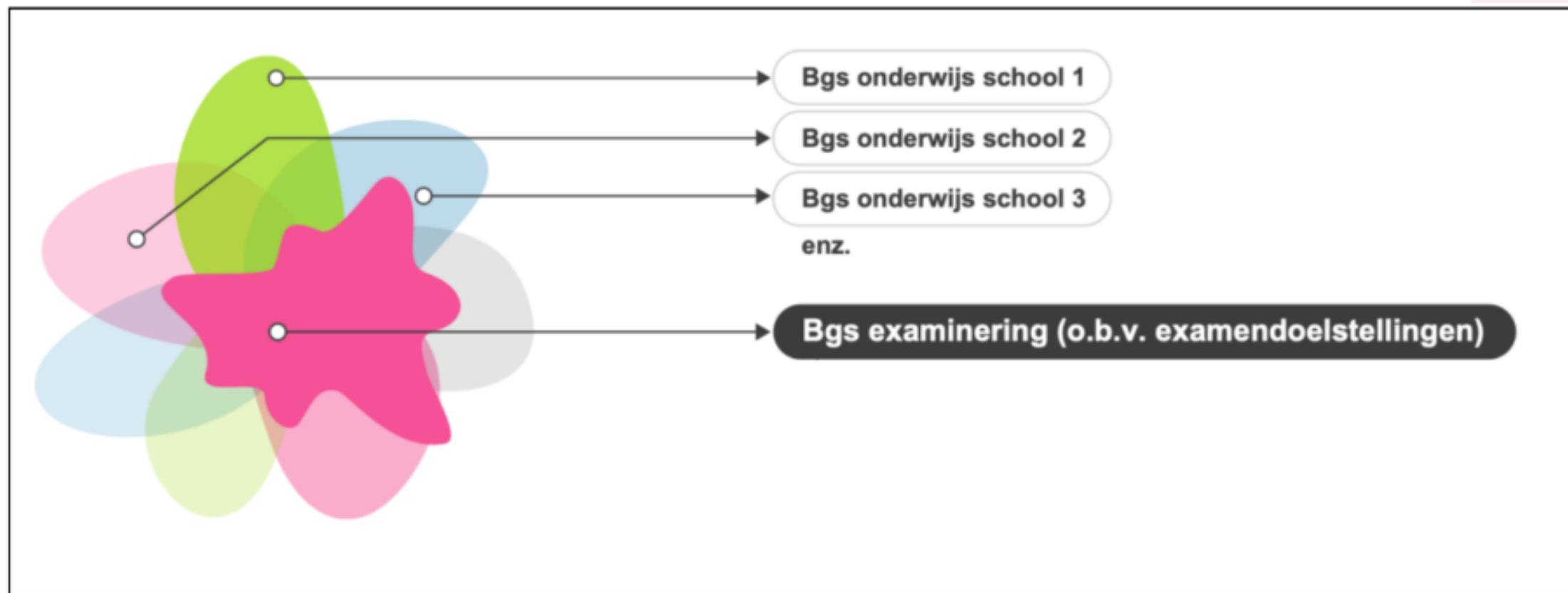
Instellingsexamen Burgerschap

Uitwerking van de burgerschapseisen
voor het Instellingsexamen
Burgerschap mbo

Maart 2025 – augustus 2025

Van onderwijs naar instellingsexamen

Examinering

Context

Studie / Leven Lang Leran

Werk / BPV

Persoonlijke leefomgeving

Democratische rechtsstaat

Context

Kennis
en vaardig-
heden

Kennis en vaardigheden

Zie nieuwe kwalificatie-eisen

Hogere ordevaardigheden

Zie nieuwe kwalificatie-eisen

Hogere
orde-
vaardigheden

Houding

Houding

Empathisch

Onderzoekend

Flexibel

Onderwijs

Visie CEM Instellingsexamen Burgerschap

Wij staan voor sterke, betekenisvolle examinering van burgerschap, ontwikkeld van, voor en door het mbo.

Samen met het mbo-veld ontwikkelen wij gevalideerde digitale instellingsexamens en bieden ze aan, waarmee Burgerschap op alle mbo's geëxamineerd kan worden.

Daarbij vormen uitdagende maar haalbare (kader)opdrachten in een portfolio de basis, met daarbij de mogelijkheid om kennis ook apart te examineren.

Ook zorgen we voor training en begeleiding in het gebruik van deze exameninstrumenten.

Toelichting rapport: Gemaakte keuzes t.b.v. het instellingsexamen

Digitale instellingsexamens

Voordelen

- ▶ Sluit goed aan bij een portfolio-examen
- ▶ Kennisexamen automatisch scorebaar
- ▶ Aansluitend op eventuele behoefte tot aanpassingen voor ondersteuning
- ▶ Aansluitend op wens van veel instellingen

Inhoud instellingsexamen

Adviesrapport

Burgerschap gaat onder meer over kennis en vaardigheden, houdingen en waarden, over gedrag en participatie.

Maar: *Het is onwenselijk als er vanuit exameneisen bepaalde gedragsverandering wordt gestimuleerd. Van studenten kan niet worden geëist dat zij bepaalde waarden onderschrijven en bepaalde houdingen aannemen.*

- ▶ Onderwijs mag stimulerend en vormend zijn, maar niet normatief: er is niet één juiste houding
- ▶ Houding is deel van de brede burgerschapsopdracht, maar geen examencriterium Burgerschap
- ▶ Examen richt zich op wat student kan laten zien of uitleggen, niet op wat hij/zij vindt

Dus: meten van **vaardigheden** en **kennis**

Voorbeeld

Brede burgerschapsopdracht

Bevorderen van verdraagzaamheid jegens andersdenkenden

Examen Burgerschap

Niet: toetsen in welke mate een student verdraagzaam is

Wel: toetsen of student bij een maatschappelijk vraagstuk de eigen standpunten kan analyseren en handelingsmogelijkheden kan ontwikkelen.

Voorbeeld thema A Vrijheid en gelijkheid (was Verschil en gelijkwaardigheid)

Onderwijs

- ▶ Dialoog over discriminatie op stage, oefenen met luisteren naar andere perspectieven
- ▶ Reflecteren op eigen ervaringen met vooroordelen of uitsluiting en bespreken hoe daar professioneel op te reageren
- ▶ Aandacht voor respectvolle communicatie, ook bij meningsverschillen

Examinering

- ▶ Uitleggen wat het verschil is tussen vrijheid van meningsuiting en discriminatie
- ▶ Situatie analyseren waarin vrijheid en gelijkheid botsen, en beschrijven welke democratische waarden hierbij een rol spelen

Er wordt niet getoetst *of* de student tolerant *is*, maar *of* hij begrijpt *hoe* gelijkheid in de rechtsstaat wordt gewaarborgd.

Voorbeeld thema B Individu en groep

Onderwijs

- ▶ Oefenen met onderhandelen of mediatie bij een belangenconflict, bijvoorbeeld over werktijden in de BPV
- ▶ Reflecteren op de spanning tussen eigen belang en solidariteit: “Wat zou ik doen als mijn keuze nadelig is voor de groep?”
- ▶ Leren open houding aan te nemen in samenwerking, ook als anderen andere prioriteiten stellen

Examinering

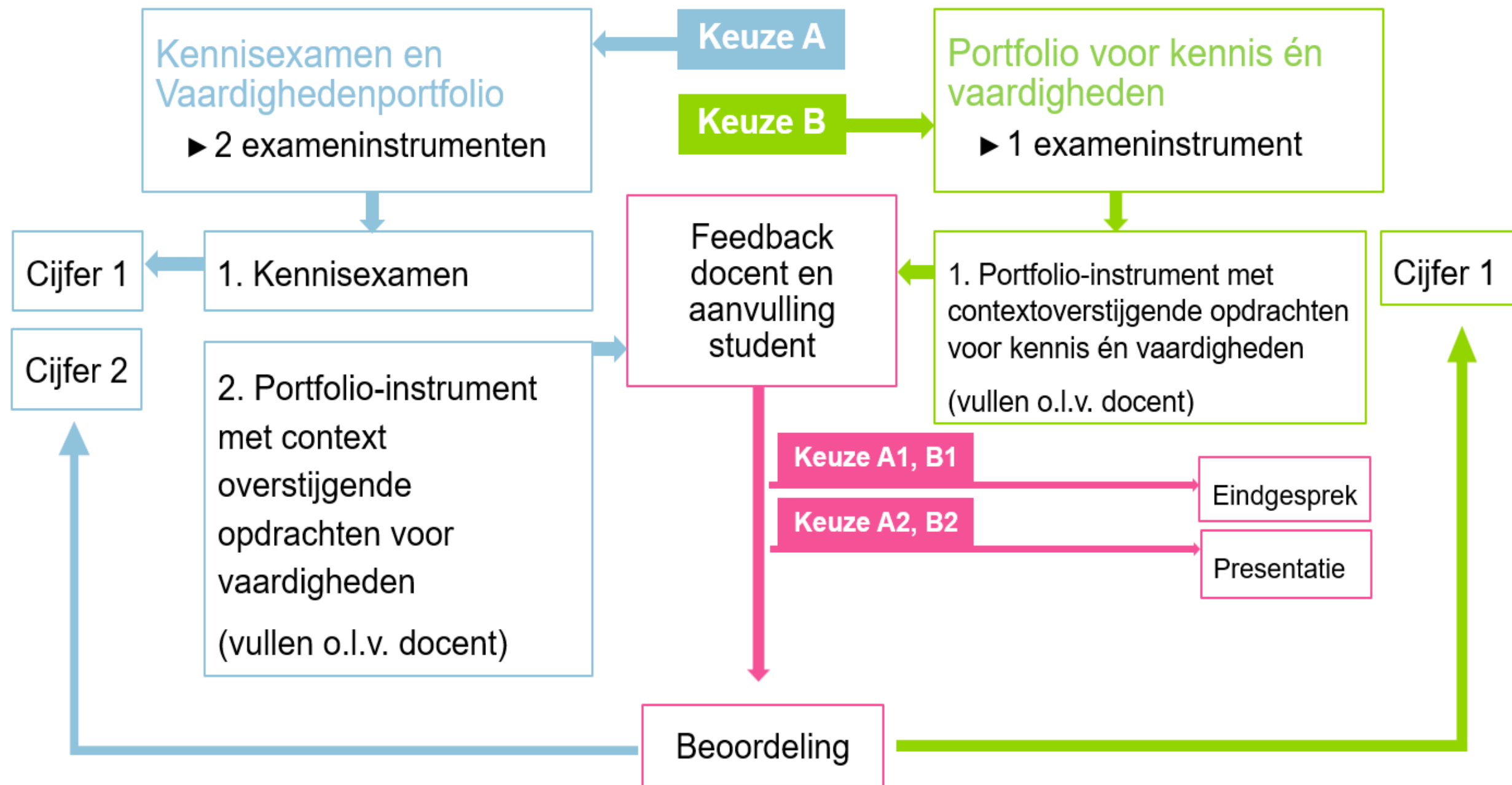
- ▶ Beschrijven hoe individuele en collectieve belangen met elkaar kunnen botsen (bijv. privacy vs. veiligheid)
- ▶ Met voorbeelden onderbouwen hoe spanningen in de samenleving worden opgelost.

Er wordt niet getoetst *of* de student solidair genoeg is, maar *of* hij het spanningsveld tussen individuele en collectieve belangen begrijpt.

Keuze aan exameninstrumenten

De Coöperatie ontwikkelt verschillende exameninstrumenten, zodat instellingen zelf de keuze kunnen maken welk(e) exameninstrument(en) het best past/passen bij hun visie en context.

1. Een portfolio-examen waarin kennis én vaardigheden worden getoetst;
2. Een portfolio-examen waarin vaardigheden worden getoetst in combinatie met een separaat, automatisch gescoord kennisexamen.

Beoordeling

- ▶ Beoordeling mag niet teveel tijd vragen (maximum één uur per student)
- ▶ Daarom een automatisch gescoord kennisexamen
- ▶ Portfolio kan deels tijdens de les worden bekeken en van feedback worden voorzien door de docent
- ▶ Onderscheid leerproces en beoordeling door feedbackronde voorafgaand aan summatieve beoordeling
- ▶ Eventueel eindgesprek of presentatie, maar geen onderdeel van de beoordeling. Dit is een vrije keuze van de instelling
- ▶ Summatieve beoordeling door beoordelaar

Keuze van instrumenten door instellingen zelf

- ▶ Instelling bepaalt keuzemogelijkheden: keuze door team, per locatie, per instelling, anders
- ▶ Instelling bepaalt of, en op welk niveau, keuzevrijheid wordt geboden
- ▶ CEM zorgt voor een Infoblad voor maken doordachte keuze met inzicht in voor- en nadelen van de verschillende keuzemogelijkheden en trainingen en handleidingen voor digitaal gebruik

Differentiatie

Adviesrapport

De expertgroep vindt het voor burgerschapsonderwijs onwenselijk om wettelijk gedifferentieerde beheersingsniveaus voor te schrijven, vanuit de gedachte dat elke student in gelijke mate burger is (gelijkwaardigheid), omdat burgerschap in een democratische rechtsstaat betekent dat alle burgers ook (gedeelde) maatschappelijke en politieke verantwoordelijkheid dragen en vanwege het politieke en morele karakter van burgerschap. Om hen daarbij te ondersteunen gelden daarom de set doelzinnen en de uitwerking daarvan onder 'het gaat hierbij om' (zie hoofdstuk 4) als minimaal gezamenlijk niveau voor alle mbo-studenten.
(p.66)

Differentiatie

Adviesrapport

De expertgroep is van mening dat een instellingsexamen voor burgerschap voor alle mbo-studenten moet gelden en dat het wenselijk en mogelijk is om in onderwijs en beoordeling recht te doen aan de verscheidenheid binnen het mbo. Zo kan de keuze voor examineringsvormen worden afgestemd op de doelgroep, bijvoorbeeld om recht te doen aan ervaringen die studenten al hebben opgedaan, of aan verschillen per opleidingsniveau (p.61)

Differentiatie – uitgangspunten Instellingsexamen

Daarom aansluitend op Adviesrapport:

- ▶ Niet differentiëren op basiskennis
- ▶ Wel op vaardigheden en toepassing van kennis, om
 - recht te doen aan de capaciteiten van de student
 - te differentiëren op complexiteit
 - te differentiëren op te toetsen vaardigheden

Keuze differentiatie portfolio: niv 2 vs 3-4

- ▶ Te weinig onderscheid in examendoelen bij 2-3-4
- ▶ Meer commitment voor samenvoegen 3-4

Niveau 2	Niveau 3-4
- Meer sturing - Meer suggesties	- Minder sturing - Meer complexe examendoelen, met complexere onderliggende kennis - Hogere eisen voor analyse en onderbouwing

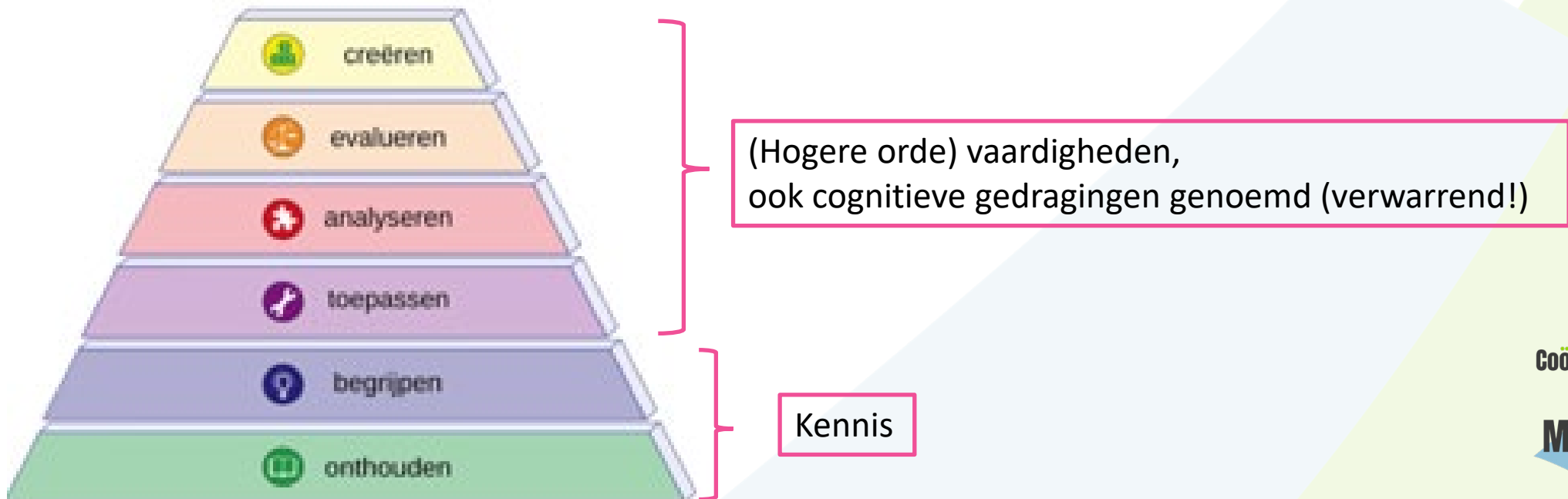
Differentiatie N2, 3 en 4 - concreet

- ▶ **Kennisexamen Niv 2-3-4:** gezamenlijke basiskennis
- ▶ **Portfolio-examen Niveau 2:** examendoelen niveau 2, minder complexe opdrachten dan bij niveau 3 en 4
- ▶ **Portfolio-examen Niveau 3 en 4:** examendoelen niveau 3-4, niveau 4-studenten maken **meer** opdrachten

Geldt voor alle leerwegen

Van doelzin naar examendoel

- ▶ Per doelzin examendoelen opgedeeld in kennis en vaardigheid
- ▶ Gebruikmakend van beheersingsniveaus van Taxonomie van Bloom

Voorbeeld examendoelen portfolio

Thema B: Individu en groep

Doelzin: De student onderbouwt hoe spanning kan ontstaan tussen individuele en collectieve belangen.

	Kennisdoel	Vaardigheidsdoel
Niveau 2	De student kan situaties beschrijven waarin spanning ontstaat tussen individuele en groepsbelangen.	De student kan in een situatie aangeven welk individueel belang en welk groepsbelang tegenover elkaar staan.
Niveau 3-4	De student kan uitleggen waardoor spanning kan ontstaan tussen individuele belangen en collectieve belangen.	De student kan situaties analyseren waarin spanning ontstaat tussen individuele en collectieve belangen en kan daarbij beargumenteren welke belangen een rol spelen en hoe deze zich tot elkaar verhouden.

Voorbeeld examendoelen

Kennisexamen

Thema B: Individu en groep

Doelzin: De student onderbouwt met voorbeeldgevallen hoe spanning kan ontstaan tussen individuele en collectieve belangen.

Kennisdoel

De student kan herkennen wat een individueel belang is en wat een collectief belang is.

Gevolgen differentiatie voor doorstroom

Doorstroom van niveau 2 naar niveau 3 of 4

- eventueel gemaakt kennisexamen blijft staan
- student start nieuw portfolio met opdrachten op niveau 3-4

Doorstroom van niveau 3 naar niveau 4

- eventueel gemaakt kennisexamen blijft staan
- studenten bouwen voort op hun bestaande portfolio wat zorgt voor een doorlopende leerlijn zonder dubbelingen
- reeds gemaakte opdrachten blijven geldig
- aanvullende opdrachten worden toegevoegd

Taalniveau

Taal speelt essentiële rol bij de examinering van Burgerschap, maar invloed op beoordeling zoveel mogelijk beperken:

- Taalniveau B1, behoudens vaktaal
- Heldere beoordelingscriteria
- Algemene instructies voor beoordelen zodat taalniveau student zo min mogelijk van invloed is op beoordeling van diens burgerschapsvaardigheden

Speciale ondersteuningsbehoeften

- Instellingsexamens worden waar mogelijk geschikt gemaakt voor alle mbo-studenten, inclusief studenten met speciale ondersteuningsbehoeften
- Najaar 2025 onderzoek naar gewenste aanpassingen bij ontwikkeling en vereiste voorzieningen bij afname

RoI AI

- Stimuleren van verantwoord gebruik van AI
- Duidelijke kaders en transparantie over hoe AI is ingezet
- Check op authenticiteit door eindgesprek of presentatie mogelijk
- Najaar 2025: onderzoek naar gewenste aanpassingen bij ontwikkeling en gewenste voorzieningen bij afname van Instellingsexamen

Normering

- Normbepaling d.m.v. standaardsetting
- Verhouding kennis : vaardigheden
 - bij portfolio met separaat kennisexamen is de weging als in het gecombineerde portfolio-examen

Implementatie Instellingsexamen Burgerschap

Stappenplan

Ontwikkeling op hoofdlijnen

- ▶ Verkenning ✓
- ▶ Expertgroep en Klankbordgroep Instellingsexamen BGS ✓
- ▶ Expertrapport Instellingsexamens BGS ✓
- ▶ Financiering door subsidie ✓
- ▶ Constructiegroep BGS opgestart ✓
- ▶ Opstart Overleg voor Communicatie, Implementatie Instellingsexamen Burgerschap ✓
- ▶ December: Vaststellingscommissie BGS opstarten
- ▶ Maart 2026: MaartMaand **Burgerschaps**Maand

MM BM

- ▶ Maart 2026: landelijke pilots en evaluatie

MAARTMAAND

BURGERSCHAPS
MAAND

Wat vindt u?

- ▶ Voorbeeldopdracht niv 2 en 3-4

Vragen?

Contact

Coöperatie Examens MBO

Disketteweg 11

3821 AR Amersfoort

margot.mol@examensmbo.nl

rosalie.laarhuis@examensmbo.nl

support@examensmbo.nl